

О.М. Голубєва
О.О. Мітягін; полковник;
В.А. Коваленко; підполковник;
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ – СКЛАДОВА СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНИНА; ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ- ПАТРІОТА

У статті проводиться аналіз фактологічних перетворень системи національно-патріотичного виховання молоді та проблеми її реалізації. Визначено національну ідею українського суспільства. Досліджено вплив “європейського виміру” на систему національно-патріотичного виховання молоді. Розглянуто педагогічні підходи щодо покращення національно-патріотичного виховання майбутніх захисників Вітчизни.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання; “європейський вимір”; національна самосвідомість; лідерські якості військовослужбовця; полікультурність.

Постановка проблеми. Вибір європейських стандартів західноцивілізованої перспективи розвитку України; політична нестабільність; непорозуміння між різними частинами українського суспільства; низький рівень добровільно-договірних основ у суспільстві; затяжна війна на Сході України; все це змушує кардинально переосмислити важливість національно-патріотичного виховання (НПВ) при підготовці допризовної молоді та військових фахівців.

Актуальність дослідження проблем організації НПВ серед молоді викликана такими чинниками:

прийняття “Концепції національного-патріотичного виховання дітей та молоді”; як “... нової стратегії виховання як багатокomпонентної та багатовекторної системи...” та “Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки” [1];

необхідністю реалізації системного підходу до змісту НПВ; до формування у молоді патріотичних почуттів;

пошуком шляхів вирішення проблем НПВ молоді через здійснення практичної діяльності на принципах: наочності; системності; безперервності; історично-культурної спадщини; полікультурності;

здійснення принципово нових практико-орієнтованих; психолого-педагогічних досліджень з актуальних проблем виховання молоді.

Аналіз досліджень і публікацій.

Рушійною силою у визначенні української ідеї у західноєвропейській цивілізації став процес глобалізації. Рада Європи повсякчас відводить значне місце аспектам історичної єдності народів Європи; які в освітній практиці позначають терміном *dimension europeenne* (європейський вимір); де перегляд програми національної історії більшості західноєвропейських країн проходить через призму “європейського виміру”; що формує у масовій свідомості західного суспільства історичні стереотипи; які об’єднують різні держави у межах одного цивілізаційного поля. Особливе значення набуває аналіз наукових парадигм; які базуються на цивілізаційних; плюралістичних; національно зорієнтованих цінностях. В основі традиціоналістських концепцій розвитку суспільства дослідників В. Липинського; Ю. Липи; І. Лисяка-

Рудницького; А.А. Астафьева визначають і виділяють; основні поняття [2] традиціоналізаційної ідеї: національна пам'ять; расова солідарність; патріотизм; героїзм; національна етика; історична справедливість.

Західні науковці у межах теорії модернізації суспільних відношень Т. Парсонс і Е. Шилза; Ш. Айзенштадт; Дж. Гусфілд; С. Хантінгтон обґрунтовують; що традиціоналізм перешкоджає соціально-економічній модернізації та пропонують обов'язкову вестернізацію традиційних суспільств. "Вестернізаційний стандарт" [3]. формує нові форми ідентичності "національної; регіональної; мовної; конфесійної; має загальний соціокультурний підхід. Вестернізаційна ідея – це ідея інтеграції в систему західних (ліберальних) цінностей західної цивілізації; її складовими є: суспільні цінності; свобода; плюаристична єдність; світова влада; ринкова економіка; індивідуальний гуманізм [4].

Всесвітня енциклопедія Інтернету Вікіпедія визначає; "Національну ідею як акумулятор прогресивних національних програм; політичних ідей; гасел; цінностей; рушій національного прогресу; основу національно-визвольних рухів; національної самосуверенізації.

Національна ідея становить платформу національної ідеології; формує теоретичні засади національної свідомості. Поряд з Національною ідеєю розрізняють також термін Ідея Нації – образ перспективного майбутнього нації; що; як правило міститься поза межами одного покоління і силою своєї привабливості та емоційного забарвлення спонукає його та наступні покоління до досягнення поставленої мети”.

Зміст НПВ і характер його методів впливає з потреб українського народу у самозбереженні; самоствердженні; шляхом розбудови власної держави.

Політичні зміни в незалежній Україні формують новий україноцентричний світогляд у суспільстві.

Національна ідея суспільства України повинна об'єднати громадян на основі загальних національних; духовних цінностей; задля збереження національних інтересів держави; усвідомлене бажання жити усім разом на довгу перспективу; тільки при таких умовах можливе формування проукраїнської громадянської ідентифікації; що впливає на цілісність нації; на її політичну ідентифікацію; бажання жити в Україні.

“Основними складовими НПВ мають стати громадянсько-патріотичне; військово-патріотичне; духовно-моральне виховання [1]”.

В сучасних умовах актуальним стає питання формування у громадян готовності до захисту своєї держави; виховання патріотизму; що в свою чергу вимагає змін усієї системи освіти і виховання. Повинна бути спільна державна позиція; яка діяла б незалежно від зміни урядів.

Метою статті є:

висвітлення та обґрунтування питань НПВ військовослужбовців;

привернути увагу до проблем та шляхів реалізації НПВ молоді в Україні.

Виклад основного матеріалу. Байдужість суспільства до потреб армії; політична нестабільність; деактуалізація цінностей; високий ступінь неприйняття моральних устоїв армії; традицій; вплинуло на рівень престижності професії військовослужбовця.

Здійснення НПВ передбачає використання системи засобів; що забезпечують ефективність функціонування цілісної системи НПВ молоді; та включають три основних компонента: організаційний; матеріально-технічний; освітній.

Проаналізуємо вплив цих компонентів на систему НПВ молоді.

Руйнівним організаційним моментом який вплинув на систему військово-патріотичного виховання молоді; став наказ Міністерства освіти і науки України № 1205 від 06.12.2010 року “Про затвердження Типових штатних нормативів загальноосвітніх навчальних закладів”; яким встановлено найнижчу оплату (керівник гуртка) вчителям; які відповідали за військово-патріотичне виховання учнів. Керівник гуртка не несе персонально відповідальності за фізичний і морально-психологічний стан майбутнього захисника Вітчизни; за підготовку пасивного резерву ЗС України. Це призвело відсторонення вчителів предмету “Захист Вітчизни” від координації діяльності педагогічного та учнівського колективів; що регулювало цей напрямок виховного процесу.

За результатами соціологічного дослідження Центру Розумкова у 2015 році 23;9 % громадян України готові захищати свою країну із зброєю в руках; 27;5% – участю у волонтерському русі; 30;4 % заявили; що не готові захищати країну; а 18;2 % вагалися з відповіддю [5]. Наказ Міністерства освіти і науки України від 30.07.2015 № 826 “Про внесення змін до навчальної програми “Захист Вітчизни”; поширення мережі секцій; гуртків військово-прикладного напрямку дає змогу подолати існуючий розрив між теоретичними і практично-прикладними компонентами національно-патріотичного виховання та підготувати пасивний резерв Збройних Сил України; а саме юнаків і дівчат відповідно ст. 65 Конституції України про захист Батьківщини.

Для захисту України молодь повинна мати фізичну і духовну зрілість. Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) представив результати дослідження “Здоров’я нації та поведінкові орієнтації учнівської молоді”; проведеного Українським інститутом соціальних досліджень у 2015 році [6]. Фактично проведено моніторинг ефективності державної політики. Кожен п’ятий підліток вважає стан свого здоров’я посереднім або; поганим; у дівчат воно удвічі гірше; ніж у хлопців. Низький рівень фізичної активності учнів; не відповідає рекомендаціям ВООЗ. Щоденно фізичними вправами займаються 18% учнів у сімнадцятирічному віці [7]. За час проведення шостої черги мобілізації були визнані непридатними до служби більше 2000 осіб [8]. Особливо турбує поширення шкідливих звичок; зростання агресивності серед молоді. Своєчасним є прийнятий указ 42/2016 від 09.02.2016 р. “Про Національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року. “Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація” Військові аналітики і лікарі констатують зростання невролого-психічних захворювань серед молоді. У суспільстві існує масова психологічна втома; непримиренність; підвищена конфліктність; нервові зриви; отже зростає роль професійно-психологічної підготовки спрямованої на розвиток психологічної стійкості та моральної готовності до захисту Батьківщини. “За статистикою Північноатлантичного альянсу; психологічні бойові втрати в окремих конфліктах становили до 20% загальних втрат” [9]. Головне навчити майбутніх

військовослужбовців самостійно виходити зі стресового стану за рахунок активізації механізмів психічного захисту.

Не менше потрібна національна кіноіндустрія; ніж зброя бійцям на фронті. 76% підлітків переглядають телепередачі від трьох до п'яти годин щодня. “В ефірі українських телеканалів до 2014 року російська продукція складала 40%. Видання нових книг у 2015 році впало на 20%; а продаж – на 30% [10]. Необхідно створити єдиний реєстр видань; які друкуються в Україні і забезпечити вільний доступ до нього через Інтернет; що дасть змогу впливати на свідомість молоді.

НПВ повинно виступати стрижнем системи освіти та виховання в Україні; відігравати роль об'єднання й консолідації у суспільному розвитку. Його ядром повинна стати українська громадянська ідентичність. Національна свідомість це ефективний спосіб протистояння конфліктам.

На звільнених територіях Донбасу розпочалося формування проукраїнської соціальної спільноти; утверджується почуття національної самовпевненості. У серпні 2015 року Центр Розумкова; що оприлюднив УНІАН; показали; що незалежність України підтримують 72;7 % громадян [11].

В Україні активно формується згуртована нація; на першому місці для громадян буде саме принцип громадянства; належність до української спільноти незалежно від етнічного походження та можливість панування в Україні не тільки етнічного; але й громадянського патріотизму. Нідерландський етнограф і географ Д. Джанмаат у своєму дослідженні; вивчаючи поведінку жителів України; дійшов висновку щодо малоімовірності широкого використання в побуті української мови мешканцями східних і південних міст. Тут; за його переконанням; створюється загальна ідентичність російськомовних українців та етнічних росіян; громадян України. Дослідження університету Дж. Гопкінса в Балтіморі А. Форньє не виключає розмежування між мовою й ідентичністю; російськомовні українці можуть мати стійку українську національну громадянську свідомість; не розмовляючи українською мовою.

Літературі; відведено провідну роль у формуванні історичної свідомості. Визначення змісту освіти щодо викладання курсу історії незалежної України у загальноосвітніх і вищих навчальних закладах має суттєве значення. Кількість підручників; посібників; хрестоматій з історії України для всіх ланок освіти постійно зростала зі зміною короткотривалих урядів. За період незалежності України до 2001 року їх видано близько 1200; що у 50–100 разів перевищує тиражі наукових монографій [12].

Прийняття закону про декомунізацію (№ 130 від 21.07.2015 р.) [13] відкриває доступ до архівів та висвітлення історичних подій минулого; що ґрунтується на загальнонаукових принципах: об'єктивності; історизму; системності розвитку; плюралізму. За досвідом Чехії; проведено оцифрування оригіналів історичних документів; аби убезпечити від фальсифікацій і маніпуляцій із використанням [14] архівних матеріалів. Повинен бути збалансований підхід до історії як науки. Історія незалежності України; повинна донести фактологічну сутність періоду незалежності; Україна – це країна з давніми традиціями державотворення. Пропагування державотворення; української ідеї треба впроваджувати через зміст освітнього процесу для формування власної нації; яка буде впевнена у майбутньому України.

Стрімкий розвиток інформаційних технологій; неконтрольована монополізація ЗМІ; залежність журналістів від олігархічної влади; це чинники, які впливають на свідомість споживача інформації. Ідеологічна робота серед молоді повинна мати передусім профілактичну мету: вироблення імунітету до різних шкідливих повідомлень; ворожій пропаганди. Так; американець Томас Кун увів поняття “парадигма” (дисциплінарна матриця) – визнані всіма наукові досягнення; що протягом певного часу дають модель постановки проблеми їх вирішення. “Нормальна наука – дослідження; що міцно спиняється на одне або декілька минулих досягнень; які впродовж деякого часу визнані відповідним науковим співтовариством як основа для його подальшої практичної діяльності [15]”.

При визначенні історичних подій; фактів повинна бути наукова і педагогічна коректність. Військовослужбовець повинен бути професіоналом; мати рівень вихованості і корпоративної відданості власній справі.

На особистісному рівні патріотизм виступає як важлива стійка характеристика людини; що відображається у її світогляді; духовно-моральних ідеалах; нормах поведінки. Героїчні вчинки військовослужбовців; бійців добровольчих батальйонів; волонтерський рух у ході російсько-українського протистояння став ознакою становлення національних лідерів держави. Волонтерство; скаутський рух активно протидіють формуванню надмірного індивідуалізму. Наші пращури знали істину: суверенною; впевненою в своєму майбутньому може бути та країна; яка має; вільних громадян з почуттям гідності й відчуттям захищеності саме у своїй країні. Українське суспільство є багатонаціональним; поліетнічним.

Світова педагогічна думка шукає відповідні шляхи розвитку освіти; враховуючі нові соціокультурні реалії. Освіта в її полікультурному прояві повинна сприяти усвідомленню свого національного коріння та поваги до інших культур і релігій.

Вилучення з навчальних програм ВВНЗ майже повністю релігієзнавства є помилкою. Треба давати освіту і духовне виховання; без нав'язування релігії. Предмет “Релігієзнавство” – знання про релігію; її походження; а не навчання релігії. Саме цей предмет допоможе створити толерантне суспільство та в окремих ситуаціях навчити молодь цивілізованому способу спілкування без насильства. Держава повинна; контролювати освітні релігійні заклади; щоб формувати український патріотичний світогляд.

Національна самосвідомість та патріотизм – можуть бути цілком сумісними за умови; що держава гарантує; на ділі захищеність для будь-якої нації; представники якої мають громадянство в Україні.

Педагогічні реалії вимагають розв'язання; на перший погляд; суперечливих проблем. Саме освіта в її полікультурному прояві повинна сприяти усвідомленню національного коріння; прищепити повагу та толерантне відношення до інших культур; сприяти набуттю молоддю патріотичного досвіду на основі готовності до участі у державотворенні; уміння визначати форми та способи участі в життєдіяльності громадянського суспільства; спроможності дотримуватись законів та захищати права людини; готовності взяти на себе відповідальність; здатності розв'язувати конфлікти відповідно до демократичних принципів.

Роль педагога; офіцера-наставника; набуває значення посередника; провідника; експерта між особистістю і освітою. Тому підготовка педагогічних кадрів; запровадження принципу національно-патріотичного виховання; полікультурності в освіті набуває актуальності в сучасних умовах. Полікультурна освіта дає можливість подолати шлях від досягнення національної культури мікросоціума до вселюдської.

Висновки. Враховуючи нові соціальні реалії: вибір Україною європейського шляху розвитку; педагогічна думка повинна шукати відповідні шляхи розвитку національної освіти з питань НПВ. Реформа освіти – один із головних напрямів “Стратегії реформ 2020”. На виконання визначених задач потрібно направити зусилля всього українського суспільства для цього потрібно:

оновити зміст і створити систему освіти НПВ; привести його до потреб суспільства; держави; окремої людини; модернізувати навчальні програми; підручники; удосконалити навчально-методичний апарат; провести перепідготовку педагогічних кадрів;

своєчасний моніторинг НПВ освітньої діяльності всіх ланок освіти повинен стати основою щодо вироблення продуманих рішень та їх реалізації в державній освітній діяльності;

посилити проведення військово-професійної орієнтації молоді; НПВ; початкової військової підготовки в навчальних закладах та допризовної підготовки у навчальних закладах;

оновити матеріально-технічне забезпечення на всіх етапах підготовки допризовної молоді й військовослужбовців до захисту Батьківщини;

підвищення престижності військової служби та її соціальної й особистісної мотивації щодо проходження громадянами України через удосконалення соціально-правового забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Наказ Міністерства освіти і науки України від 16 червня 2015 № 641 “Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді; Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ru/about-ministry/normative/4068>

2. *Астафьев А.А.* Українська ідея: між традиціоналізмом і лібералізмом: матеріали наукової конференції [“Національна ідея”] / Ред. А.А. Астафьев – К.: 2001. – С. 42–45.

3. *Офіцинський Р.* “Політичний розвиток незалежності України (1991 – 2004) в аспекті Європейської інтеграції (на матеріалах періодики Заходу).” / Р. Офіцинський – Київ – Ужгород: Гранда; 2005. С. 468).

4. *Грищенко О.А.* “Своя мудрість: національні міфологія та громадська релігія в Україні” / О.А. Грищенко – К.: УЦКД – 1998.

5. Міжнародна конференція “Моніторинг викликів урядуванню у секторі безпеки України: стан і потреби” 21–22 січня 2016 м. Київ. Бюлетень. – С. 11.

6. *Петрушенко М.* Виховання дитини починається з родини. / М. Петрушенко. // “Урядовий кур’єр”. – 2015. – № 98. – С. 1; 4.

7. *Мойсеєва Т.* “Чому так мало живуть українці?” / Т. Мойсеєва. // “Урядовий кур’єр”. – 2015. – № 133. – С. 5.

9. *Шевченко В.* “Психолог на війні – посада далеко не другорядна”. / В. Шевченко. “Народна армія”. – 2015. – № 86. – С. 13.

10. Пилипенко Г. “Що читають українці?” / Г. Пилипенко. // “Урядовий кур’єр”. – 2015. – № 155. – С. 5.
11. “Актуальні проблеми інформаційної безпеки України” (Аналіт. доп. Центру Разумкова) // Національна безпека і оборона. – 2001. – № 1. – С. 2–50.
12. Шульга Н. “Наука на роздоріжжі”. / Н. Шульга // “Урядовий кур’єр”. – 2015. – № 186. – С. 5.
13. “Про засудження комуністичного і націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітаризму режимів в Україні та заборону пропаганди їх символів” // “Урядовий кур’єр”. – 2015 – № 2558.
14. Конарева Л.; Кирей Р. “Декомунізація”. / Л. Конарева; Р. Кирей. // “Урядовий кур’єр” – 2015. – №130. – С. 7.
15. Кун Т. “Структура наочних революцій” / Т. Кун . / – Москва: АСТ; – 2002. – С. 243–240.

Е.Н. Голубева
О.А. Митягин; полковник;
В.А. Коваленко; подполковник;
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

НАЦИОНАЛЬНО-ПАТРИОТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ – СОСТАВНАЯ СТАНОВЛЕНИЯ ГРАЖДАНИНА; ВОЕННОСЛУЖАЩЕГО-ПАТРИОТА

В статье проведен анализ фактологических преобразований системы национально-патриотического воспитания молодежи и проблемы ее реализации. Определена национальная идея украинского общества. Исследовано влияние “европейского измерения” на систему национально-патриотического воспитания молодежи. Рассмотрены педагогические подходы по улучшению национально-патриотического воспитания будущих защитников Отчизны.

Ключевые слова: национально-патриотическое воспитание; “европейский выбор”; национальное самосознание; воспитание гражданина-патриота; лидерские качества военнослужащего; поликультурность.

E. N. Golubeva
O. A. Mityagin; colonel;
V. A. Kovalenko; lieutenant colonel;
National defence University of Ukraine named after
Ivan Chernyakhovsky

NATIONAL-PATRIOTIC EDUCATION – FORMATION OF A COMPOUND OF THE CITIZEN SOLDIER-PATRIOT

In the article the analysis of factual transformations of the system of national-Patriotic education of youth and the problems of its implementation. Defined national idea in Ukrainian society. The influence of the “European dimension” to the system of national-Patriotic education of youth. Considered pedagogical approaches to improve national-Patriotic education of future defenders of the Motherland.

Keywords: national-Patriotic education; “European choice”; national identity; education of the citizen-patriot; soldier leadership skills; multiculturalism.